

HÂKİM PARTİ SİSTEMİNİN PARTİLERİN VAATLERİ VE İCRAATLARIYLA İLİŞKİSİ: AKP DÖNEMİ ÖRNEĞİ

Relationship Of The Dominant Party System With The Promises And Performance Of Parties: The Case Of Akp Period

Öğr. Gör. Abdulkadir CESUR

Kocaeli Üniversitesi, Kandıra MYO, Kocaeli/Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2697-0430>

ABSTRACT

Ülkelerin rejimi ve siyasal sistemleriyle ilgili bilgi veren temel göstergelerden biri siyasi parti sistemleridir. Toplumdan topluma kültürden kültüre farklılıklar gösteren parti sistemleri aynı toplumda süreç içerisinde değişebilme özelliğine de sahiptir. Söz konusu bu farklılıklar ve değişim, parti sistemlerinin boşlukta doğmadığına, onlara vücut veren, değiştirip dönüştüren dinamiklerin var olduğuna işaret etmektedir. Literatürde parti sistemleriyle ilgili bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar siyasi parti sistemlerini yaratan dinamiklerden ziyade onların türlerinin tespiti ve tasnifine yoğunlaşmış durumdadır.

Bu bağlamda çalışma, cumhuriyet dönemi Türk siyasal hayatında ilk kez karşılaşılan ve hâkim parti sistemine örnek gösterilen AKP iktidarı dönemini, seçmenlerin siyasal yönelimlerini etkilediği ifade edilen, vaatler ve icraatlar üzerinden analiz etmektedir. Çalışmada benimsenen yöntem literatür ve belgesel kaynak tarama yöntemidir.

Anahtar Kelimeler: Parti Sistemleri, Hâkim Parti, AKP

ÖZET

One of the main indicators giving information about the regime and political systems of the countries are political party systems. Party systems which differ from society to society, from culture to culture, have the feature of able to change in the process in the same society. These differences and change indicate that party systems are not born in space, and there are dynamics that give them body, change and transform them. There are scientific studies about party systems in the literature. However, these studies focus on the identification and classification of their types rather than the dynamics that create political party systems.

In this context, the study is to analyze the AKP government period, which has been encountered for the first time in Turkish political life in the republican period and which shown as dominant party system, through its promises and performances which is expressed to affect to political orientation of voter. The method adopted in the study is the literature and documentary source scanning method.

Keywords: Party Systems, Dominant Party, AKP

1.GİRİŞ

Ülkelerin siyasal sisteminin şekillenişinde temel faktörlerden biri olan parti sistemleri toplumdaki rejimden rejime ve kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir. Üstelik kültür, toplum veya rejim değişirse de mevcut parti sistemi süreç içerisinde bir başka parti sistemine evrilebilmektedir. Dolayısıyla gerek toplumsal, kültürel veya rejime dayalı farklılıklar, gerekse bu değişkenlerden bağımsız bir şekilde bir başka türe evrilebiliyor olması, parti sistemlerini oluşturan, dönüştüren veyahut da devamını sağlayan dinamiklerin sorgulanması gereğini beraberinde getirmektedir.

Konuyla ilgili siyaset bilimi literatürüne bakıldığında siyasi partiler kadar olmasa da parti sistemlerinin önemli ölçüde ele alındığı, buna ilişkin çok sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. Ancak bu araştırmalarda ekseriyetle parti sistemlerinin türlerine odaklanıldığı ve buna ilişkin çeşitli sınıflamalar veya tasnifler yapıldığı görülmektedir. Oysa Aristoteles'in deyişiyle, bir şeyin bilgisine sahip olmak için onun nedenlerinin bilgisine sahip olmak gerekmektedir. Bu bağlamda siyasi parti türlerinin neler olduğundan ziyade onları yaratan, dönüştüren veya devamını sağlayan faktörlerin neler olduğu hususu çok daha önem arz etmektedir.

Siyasi parti sistemleri üzerine çalışmalar yapan Maurice Duverger, Giovanni Sartori, Jean Blondel, Arend Lijphart, Robert Dahl, Seymour Martin Lipset, Stein Rokkan gibi önde gelen isimler elbette parti sistemlerini oluşturan dinamiklerin varlığından bahsetmişlerdir. Hatta bu dinamiklerin siyasal, sosyal,

ekonomik boyutlar içerdiğini de çalışmalarında ifade etmişler lakin parti sistemini yaratan dinamiklerin ülkeden ülkeye değişebilirliğinden kaynaklı olmalı içeriğine çok fazla girmemişlerdir. Yine de bütün siyaset bilimcilerin üzerinde anlaştıkları konu, parti sistemlerinin oluşumunda sosyal, siyasal, ekonomik pek çok faktörün etkili olduğudur.

Bu çalışmanın amacı da bütün özellikleri bakımından hâkim parti sistemiyle örtüşen AKP(Adalet ve Kalkınma Partisi) dönemini, seçmenlerin siyasal yönelimlerini ve tercihlerini etkilediği ifade edilen, vaatler ve icraatlar üzerinden analiz etmektir. Hâkim parti sisteminin dinamiklerini anlamaya yönelik böyle bir yol seçilmesinin sebebi ise, siyasi partilerin eşit şartlar altında ve gerçek anlamda rekabet ettiği tüm parti sistemlerinde iktidarın nihai belirleyicisi olarak karşımıza halkın yani seçmenin çıkıyor olmasıdır.

Bu bağlamda çalışmada, öncelikli olarak parti sistemleri türleri ve hakim parti sistemi açıklanmış, ikinci bölümde siyasi partilerin iktidarını ve iktidarın devamını sağlan faktörler açıklığa kavuşturulmuştur. Sonrasında bu faktörler ışığında AKP iktidarı döneminin özellikle seçmeni yakından ilgilendiren sosyo-ekonomik temel göstergeleri ortaya konmuştur. Sonuç bölümünde ise hakim parti sistemi olarak tarif edilen AKP'nin uzun süreli iktidarında, söz konusu bu göstergelerin rolünün ne düzeyde olduğu, bir başka ifadeyle iktidarın yapılan icraatlara dayanıp dayanmadığı hususu tartışılmıştır.

2.PARTİ SİSTEMLERİ VE HÂKİM PARTİ SİSTEMİ

Siyaset bilimi literatürüne bakıldığında parti sistemlerinin, siyasi partilerin sayıları, özellikleri birbirleriyle olan ilişkileri üzerinden açıklandığı ve siyasal sistemin işleyişini biçimlendiren bir bütün olarak düşünüldüğü görülmektedir (Heywood, 2006: 371). Kapani(1995: 176-177) de sosyal, ekonomik, kültürel pek çok faktöre bağlı olarak partilerin sayısının, büyüklüğünün, aralarındaki ilişkilerin, iktidar stratejilerinin ülkeden ülkeye değişkenlik gösterdiğini, bu yüzden de birbirinden farklı parti sistemlerinin ortaya çıktığını ifade etmektedir.

Parti sistemlerinin ülkeden ülkeye, toplumdan topluma, rejimden rejime veya başka başka faktörlere bağlı olarak değişebilen konumda olması, pek çok siyaset bilimciyi bu alanda araştırma yapmaya ve parti sistemleriyle ilgili bir tasnifte bulunmaya yöneltmiştir. Sayısı oldukça çoğaltılabilir olsa da Maurice Duverger, Giovanni Sartori, Jean Blondel gibi siyaset bilimciler parti sistemlerinin tasnifi konusunda önemli isimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunlardan Blondel(1968: 149)'in parti sistemlerini, partilerin sayısı, gücü, örgütleniş biçimi, ideolojik konumlanışı gibi ölçütlerden hareketle, "iki-partili sistem", "iki-buçuk partili sistem", "hâkim partili çok-parti sistemi", "hâkim partisiz çok-parti sistemi" şeklinde bölümlendiği görülmektedir. Duverger(1986: 278-364) ise parti sistemlerinin tasnifini sayı ölçütüne dayandırmış ve sınıflandırmayı, "tek-parti sistemi", "iki-parti sistemi" ve "çok-parti sistemi" şeklinde yapmıştır. Duverger'in yaptığı bu sınıflandırmayı temelde kabul eden fakat tek-parti ve çok-parti sistemlerini açıklamada yetersizliğini dile getiren Sartori(1976: 125) ise, "tek partili sistem", "iki partili sistem", "hegemonik parti sistemi", "baskın parti sistemi", "sınırlı çoğulculuk", "aşırı çoğulculuk" ve "atomize parti sistemi" şeklinde bir parti tasnifi ortaya koymuştur.

Gerek bu üç ismin sınıflandırmaları ışığında bakıldığında gerekse dünya devletlerinde hâlihazırdaki mevcut sistemler göz önüne alındığında, Duverger'in yaptığı sayı ölçütüne dayalı tasnifin geçerliliğini koruduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda Blondel ve Sartori'nin sınıflandırmaları, Duverger'in parti sayısına dayalı tasnifinin niteliksel bakımdan da desteklenerek daha zengin hale getirilmesi şeklindedir. O halde parti sistemleriyle ilgili aşağıda Tablo 1'deki şekliyle genel bir çerçeve çizmek mümkün görünmektedir.

Tablo 1. Parti Sistemleri Genel Çerçeve

TEK PARTİ SİSTEMLERİ	İKİ PARTİLİ SİSTEMLER	ÇOK PARTİLİ SİSTEMLER
Geçek Tek Parti Sistemi -Otoriter Parti Sistemi -Totaliter Parti Sistemi	Teknik iki parti sistemi	İlimli Çok Parti Sistemi
Karmaşık Tek Parti sistemi -Hegemonik Parti Sistemi -Hakim Parti Sistemi	Metafizik iki parti sistemi	Aşırı Çok Kutuplu Parti Sistemi

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki parti sistemlerinin isimleri yanıltıcı olmamalıdır. Bunu biraz daha açacak olursak, tek partili sistem denilince salt tek partinin, iki partili sistem denilince sadece iki partinin varlığı akla gelmemelidir. Yine çok partili sistem denildiğinde bu, ikiden fazla partinin sistem içerisinde

varlığına doğrudan denk düşmemektedir(Özdağ, 2011: 42). Çünkü Tablo 1’de de görüldüğü üzere, gerek tek-parti gerek iki-parti gerekse çok-parti sistemleri farklı tür ve özelliklerde ortaya çıkabilmektedir.

Bu hususu açıklığa kavuşturduktan sonra çalışmanın özü gereği asıl üzerinde durulması gereken tek-parti sistemine geçmeden önce, konuda eksiklik kalmaması ve daha iyi anlaşılması adına kabaca iki-parti ve çok-parti sistemlerinden de bahsetmekte fayda bulunmaktadır.

İki-parti sisteminde siyasal tercihler mevcut iki alternatiften birini seçmeye dayanır. Bu sistemde her zaman bir partiler düalizmi mevcut olmayabilir ama hemen her zaman bir eğilimler düalizmi mevcuttur(Duverger, 1986: 287). Bu dual yapı içerisinde tarafların iktidara gelme olasılıkları birbirine yakındır. Sadece bir tarafın çok uzun yıllar iktidarda kalması söz konusu olmamaktadır. Ayrıca iki-parti sistemi, siyasal alanda sadece iki partinin olduğu anlamına da gelmemektedir. İkiyden fazla veyahut çok sayıda parti olsa da rekabet asıl iki büyük parti arasında cereyan ediyor ve küçük partilerin iktidarın belirlenmesinde herhangi bir ağırlığı bulunmuyorsa bu durumda da iki-parti sisteminden bahsetmek gerekmektedir.

Bununla birlikte iki-partili sistemin iki türünden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki, rejimin temel ilkeleri üzerinde her hangi uzlaşmazlığın söz konusu olmadığı, iki partinin daha çok sosyo-ekonomik sorunlarla birbirinden ayrıldığı, seçmenin de iki alternatif kamusal politikalar dizisi arasında tercihte bulunduğu “teknik iki-parti sistemi” dir(Lijphart, 1984: 70-73). İkincisi ise partiler arası mücadelenin rejimin temel ilkelerine ve genel siyasal felsefesine yöneldiği “metafizik iki-parti sistemidir”(Teziç, 1976: 109).

Çok-parti sistemi ise iki-parti sisteminden farklı olarak güçleri nispeten birbirine yakın çok sayıda partinin bulunduğu sistemin genel adı(Daver, 1993: 234) olarak ifade edilebilir. Çok parti sisteminin bir türü olan ve örnekleri özellikle İskandinav ülkelerinde görülen “ılımlı çok-parti sistemi”, rejim üzerinde anlaşmazlıkları bulunmayan iki siyasi kutubun varlığına dayanır. Aşırı çok-kutuplu sistemde ise siyasi kutup yelpazesi geniş olup bunlar arasında ideolojik mesafe ve görüş ayrılıkları fazladır(Kapani, 1995: 185).

Blondel’in tasnifinde yer vermediği, buna karşın Sartori’nin daha geniş ele aldığı tek-parti sistemi ise genel olarak siyasi erki tek bir partinin elinde bulundurduğu sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım yanlış değil fakat tek-parti sistemini her yönüyle açıklamada yetersiz kalmaktadır. Çünkü bu sistem, nicelik bakımından pek çok partinin bulunduğu çok partili sistemde de ortaya çıkabilmekte ve tek-parti sisteminin özelliklerini taşıyabilmektedir. Bu yüzden Blondel ve Sartori’nin kendi tasniflerinde yer verdikleri hâkim partili çok-parti sistemi ile hegemonik ve baskın parti sistemlerini, tek partili sistemlerin bir türü olan karmaşık tek-parti sistemleri çatısı altında ele almak gerekmektedir.

Ayrıca tarihsel süreçte tek-parti sistemlerinin var olduğu ülkelere bakıldığında, bazılarında otoriter bazılarında totaliter nitelikler taşıyan partilerin iktidarda oldukları görülmektedir. Dolayısıyla tek-parti sisteminin bir türü olan, bir parti dışında başka siyasi partilerin varlığına izin verilmeyen gerçek tek-parti sistemini de, Tablo1’de gösterildiği üzere otoriter tek-parti sistemi ve totaliter tek-parti sistemi şeklinde ayırmak gerekmektedir(Kapani, 1995: 178).

Bu bağlamda totaliter tek-parti sistemini bir siyasal sistem olarak totalitarizm kavramı üzerinden açıklamak mümkündür. Öncelikle totalitarizm, devlet ve toplumu bir bütün içerisinde ele alan, her ikisini birbiriyle uyumlaştıran, belli bir dünya görüşünü topluma dayatan ve onu her yönüyle kontrol eden bir siyasal sistemdir(Heywood, 2012: 255). Dolayısıyla totaliter parti sistemini de, kapsayıcı bir ideolojiye sahip ve bu ideolojiye uygun bir toplum modeli yaratma iddiasında olan, ekonomik, sosyal ve siyasal alana müdahalelerle toplum hayatını tümüyle kontrol altında tutan bir tek partinin olduğu sistem olarak tarif etmek mümkündür. Otoriter tek-parti sisteminde ise yine tek bir partinin varlığına müsaade edilmesine karşın, partinin kontrolü totaliter sistemdekini aksine toplumun bütün faaliyet alanlarına yayılmamış, ideolojisi de daha çok ekonomik kalkınma, siyasal modernleşme ve milli bütünleşmeye yönelmiş durumdadır.

Sartori’nin karmaşık tek-parti sistemleri içerisinde yer verdiği “hegemonik parti sistemi ile “hâkim parti sistemi” veya “baskın(predominant) parti sistemi” ise daha farklı bir konuma yerleşmektedir. Bunun sebebi, karmaşık tek-parti sistemlerinin özü ile görüntüsü arasında bir uyumsuzluk halinin bulunuyor olmasıdır. Çünkü sistem görünüşü itibariye çok partili fakat özü veya ortaya çıkan sonuç itibariyle tek-parti sistemine denk düşmektedir.

Bunlardan hegemonik parti sistemi, başka partilerin varlığına tabir yerindeyse sadece kağıt üzerinde izin verilen bir sistemdir. Açacak olursak, hegemonik parti dışında partiler vardır. Fakat görünürdeki bu muhalefet partilerinden hiçbirinin iktidara gelme gibi bir hedefi ve arzusu yoktur. Hepsi birer uydu parti konumundadır(Sartori, 2005: 112). Gerçek anlamda muhalefet yapmazlar. O yüzden de seçimler her zaman hegemonik partinin ezici zaferiyle sonuçlanır. Bu anlamda Çin Komünist Partisi hegemonik partiye güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Çalışmanın asıl odaklandığı karmaşık tek parti sistemlerinden bir diğeri olan hâkim parti sistemi ise şu özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır(Özbudun, 1964: s.41-42), (Duverger, 1986: s.398-399), (Sartori, 2005: 112,171), (Özdağ, 2011: 46-47), (Kapani, 1995: 179,180), (Çam, 1998: 503):

- ✓ Sistem görünürde iki veya çok partilidir. Çünkü farklı farklı siyasi partiler sistem içerisinde mevcuttur.
- ✓ Sistem içerisindeki siyasi partilerin hepsi yasal ve meşru olarak faaliyetlerini sürdürürler.
- ✓ Hakim parti, sistemdeki partilerden daha büyük daha fazla nüfuz etme gücüne sahip ve kamuoyunun da hâkimiyetine inandığı parti konumundadır.
- ✓ Hakim parti sisteminde hegemonik parti sisteminde olduğu gibi uydu veya peyk konumunda parti bulunmaz. Bütün partiler iktidarı ele geçirmek veya ortak olmak için gerçek anlamda rekabet ederler.
- ✓ Seçimler meşru şekilde yapılır. Yarışa katılan partilerin iktidara gelme olasılığı az ya da çok vardır. Ancak buna rağmen hakim parti seçimlerde üstünlük sağlayarak hakimiyetini düzenli olarak uzun süre boyunca korur ve iktidarın partiler arasında el değiştirmesi olayı görülmez.
- ✓ İktidarın uzun süre el değiştirmemesi parti devlet kaynaşmasını da beraberinde getirebilmektedir.

Özetlenecek olursa hâkim parti sistemi, iki veya daha fazla siyasi partinin sistem içerisinde yer aldığı, her partinin iktidara gelebilmek arzusuyla diğerleriyle rekabete girdiği fakat meşru zeminde yapılan seçimler de sürekli aynı partinin galibiyet elde ederek iktidarını uzun süre devam ettirdiği sistem olarak anlaşılmalıdır.

Hâkim partinin aralıksız iktidarda kalma süresi ise tartışmalı durumdadır. Ancak Sartori bunu dört-beş seçim dönemi olarak ifade etmektedir. Ülkelerde gerçekleştirilen genel seçimlerin ekseriyetle dörder yıl arayla yapıldığı göz önüne alındığında, bu süre aralıksız en az 15-20 yıl arası bir iktidar dönemine tekâmül etmektedir. Bu bağlamda Greene(2010: 809) de hâkim parti veya hâkim parti sisteminden bahsedebilmek için en uygun sürenin, ardı ardına kazanılan dört seçim veya aralıksız iktidarda kalınan 20 yıl olduğunu belirtmektedir.

3.SİYASİ PARTİLERİN İKTİDARINI VE İKTİDARININ DEVAMINI SAĞLAYAN FAKTÖRLER

İbn-i Haldun'a göre insan doğası gereği başkalarına hükmetme ve kudretli olma arzusu taşır. Şartlar oluştuğunda bu arzusunun tatminine yönelir (Hassan, 1998: s.33). Siyasi partilere baktığımızda onlar da hükmetme ve kudretli olma noktasında insana benzeyen bir özellik taşırlar. Bu bağlamda önelerine iktidar hedefini koyarlar ve bu hedef doğrultusunda birbirleriyle rekabet ederler. Dolayısıyla rekabet gücü yüksek olan veya iyi bir rekabet stratejisi uygulayan siyasi partiler iktidarı elde etmeyi ya da onu paylaşmayı başarırlar.

Siyasi partilerin yüksek bir rekabet gücüne ulaşabilmesinin ve iktidarı elde etme konusunda başarılı olabilmemesinin ardında ise pek çok faktör yatmaktadır. Buna ilişkin partinin örgütlenmede gösterdiği başarıdan tutun, ulusal ve uluslar arası konjonktüre varana kadar çok sayıda değişken sıralamak mümkündür. Ancak bunların hepsini ikincil faktörler kategorisinde değerlendirmek daha doğru görünmektedir. Çünkü siyasi partilerin eşit şartlar altında ve gerçek anlamda rekabet ettiği tüm parti sistemlerinde iktidarın nihai belirleyicisi olarak karşımıza halk çıkmaktadır. Dolayısıyla hem iktidarı elde etmenin hem de iktidarı devam ettirmenin yolu son kertede seçmenin teveccühüne dayanmaktadır. O halde siyasi partilerin gerek iktidarını gerekse iktidarlarının devamını sağlayan ana faktörün, seçmenlerin siyasal yönelimlerine etki eden değişkenler dizisi olduğu görülmektedir.

Söz konusu bu değişkenlerin neler olduğu hususunda literatüre bakıldığında tam bir görüş birliğine varılamamış olduğu görülse de pek çok çalışmada konunun sosyolojik, psikolojik ve ekonomik boyutlarıyla ele alındığını söylemek mümkündür. Konuyu bu boyutlarıyla ele almak aslında hem insanın hem de

siyasetin doğasından kaynaklanan bir realite durumundadır. Ancak çalışmanın özü gereği ve ayrıntılardan kurtulmak adına bunu bir tarafa koyup, biraz daha rasyonel ve analitik bakış açısıyla konuya yaklaştığımızda seçmen tercihlerini şekillendiren temel etkenler/değişkenler olarak şunları söylemek mümkündür:

- ✓ İdeoloji
- ✓ Lider
- ✓ Adaylar
- ✓ Vaatler
- ✓ İcraatlar

İdeoloji, siyasi parti ile seçmen arasında güçlü bir tutkal görevi üstlenmektedir. Hatta yarattığı güçlü aidiyet ve sadakat duygusuyla mensubu olunan veya sempati duyulan siyasi partinin başarısızlıklarının dahi üstünü örtebilme özelliğine sahiptir. Seçmen zamanla kendini, sahip olduğu ideolojinin kalıpları, sembolleri, söylemleri ve davranış biçimleri üzerinden ifade etmeye başlamakta, sıkı bağlarla bağlandığı siyasal görüşü veya bu görüşün temsilcisi olan partiyi savunma ve koruma gayretine içerisine girmektedir. Bu yönüyle ideoloji, yapılan bilimsel araştırmalara da bakıldığında seçmenin siyasal yöneliminde en önemli etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lider veya lider kültü ise seçmenlerin kişilik özellikleriyle alakalı psikolojik bir faktör niteliği taşımaktadır. Güçlü bir bağın kurulması durumunda, siyasi partiye yönelik, ideoloji faktörünün gücüne yakın düzeyde bir bağlılık yaratmaktadır. Bir nevi kişinin kendini liderle özdeşleştirerek onunla arasında kurduğu güçlü bağ Özkan(2010: 215)'ın da belirttiği üzere kısa zamanda duygusal bir bağ şekline bürünmekte ve seçmenin siyasal tercihlerinin şekillenmesinde etkili bir faktör durumuna gelmektedir. Bu sayede bağlanılan partinin veya liderin tutumlarında zamanla değişiklik hasıl olsa dahi, oluşmuş olan duygusal bağ sebebiyle seçmenin o partiye veya lidere oy vermesi devam etmektedir.

Bununla birlikte lider kültürünü sadece seçmen nezdinde ve onda yarattığı etki anlamında da düşünmemek gerekir. Lider aynı zamanda parti teşkilatı üzerinde de önemli bir konuma sahiptir. Liderlik özelliklerini taşıdığı oranda güçlenen lider, sadece parti içi muhalefetin ortaya çıkışının önünü kesme işlevi görmez, aynı zamanda tüm teşkilatların motivasyonunu ve özgüvenini yükseltir.

Seçmenlerin siyasi partilere yöneliminde etkili unsurlardan biri de adaylardır. Aday imajının yüksek olması partiyi rakiplerine göre farklılaştırarak partiyi daha avantajlı duruma getirebilir ve partinin daha iyi tanıtılmasına yardımcı olabilir.(Hazan ve Rahat, 2006: 368). Bu anlamda adayların belli bir oy potansiyeline, düzgün bir imaja yüksek bir liyakate sahip olması partinin başarısı açısından yadsınamayacak öneme haizdir. Ancak seçmenlerin siyasi tercihlerinin şekillenmesinde aday profilini, lider kültü ve ideoloji gibi temel faktörlerin arkasında, onu destekleyici güç niteliğinde görmek gerekmektedir. Bu en azından genel seçimlerde böyledir. Lakin yerel seçimlerde aday profili seçmenlerin siyasi parti tercihinde güçlü bir faktör olarak ön plana çıkabilmektedir.

Siyasi partilerin seçim vaatleri de seçmenlerin oy verme davranışlarında ve siyasal yönelimlerinde etkili bir faktör olarak değerlendirilmektedir(Barut ve Altındağ, 2005: 82). Bir anlamda seçim vaatleri seçim kampanyası dönemlerinde siyasal partiler tarafından topluma deklare edilen manifestolar niteliğindedir(Avcı ve Hülür, 2016: 1639). Ancak söz konusu manifestoların etkili olabilmesi için seçmen zihninde de önem arz eden ülkenin mevcut sorun boyutlarının çözümünü ve geniş halk kitlelerinin elde edeceği menfaatleri içeriyor olması gerekmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki partilerin seçim vaatleri, olası iktidar döneminde bunların icraata döküleceğine seçmenin inandırılması noktasında anlamlı olmaktadır. Bu bağlamda hem liderin, hem partinin hem de vaatlerin inandırıcılığının yüksek olması gerekmektedir.

Siyasi partilerin iktidarları döneminde sergilediği icraatlar da seçmenlerin siyasal yönelimlerinde önemlidir. Çünkü seçim öncesi deklare edilen vaatlerin iktidar döneminde yerine getirilmiş veya getirilmemiş olması, partinin gerek dürüstlüğüne gerekse icraatta bulunma yeterliliğine ilişkin bilgiler vermektedir(Naurin, 2009: 36-38). Bu bağlamda iktidarların seçim öncesi vaatlerini de kapsayan bütün icraatları bir nevi partinin seçmen gözündeki sicil dosyasını oluşturmaktadır. Gerek iktidar partisinin gerek

rakip partilerin bir sonraki seçim propagandasında kullanacakları söylemlere de kaynaklık eden bu dosyanın, seçmenlerin siyasal yönelimlerini önemli ölçüde etkilediği düşünülmektedir.

Çalışmanın odaklandığı konu ve dönem itibariyle Türkiye’de 2002-2018 arası gerçekleştirilen seçimlere ve bu seçimlerde siyasi partilerin hazırladıkları seçim beyannamelerin bakıldığında vaatlerin özellikle şu temel başlıklarda yoğunlaştığı görülmektedir:

- ✓ Ekonomi ve İstihdam
- ✓ Gelir Dağılımı-Ücretler ve Yaşam Standartları
- ✓ Demokrasi, Hak ve Özgürlükler
- ✓ Sağlık Hizmetleri

Bu bağlamda şu iki hususu belirtmek gerekmektedir; ilki, siyasi partilerin seçim beyannamelerinde yer verdiği ve seçmene seslenirken dillendirdiği vaatler, ülkede var olan sorun boyutlarının bir nevi göstergesi niteliğindedir. İkincisi; vaatler ve icraatlar olsun, ideoloji olsun, lider olsun, adaylar olsun, bunların hepsi hem iktidarın belirlenmesinde hem de iktidarın devamında etken faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. İktidarı elde etmeyi veya mevcut iktidarını korumayı hedefine koyan her siyasi partinin, bu değişkenlerin seçmen nezdindeki etki düzeyini göz ardı etmeden hareket etmesi, bunlarla seçmen arasındaki korelasyonu doğru anlaması ve bunun gereğini en iyi şekilde yerine getirmesi gerekmektedir.

4. SEÇMENİN SİYASAL YÖNELİMİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER BAĞLAMINDA ADALET VE KALKINMA PARTİSİ İKTİDARI DÖNEMİ

Seçmen davranışlarını inceleyen çalışmaların çoğunda, bireysel ve toplumsal ekonomik refahın bireyin siyasal yönelimi ve parti tercihi üzerinde birinci derece etkiye sahip olduğu dile getirilmektedir. Bu bağlamda, 2002 yılında AKP’nin tek başına iktidara gelmesinde Türk siyasal literatürüne 2001 krizi olarak geçen ekonomik bunalımın ve partinin seçmen nezdinde geleceğe dair umut veriyor olmasının etkili olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra AKP(Adalet ve Kalkınma Partisi)’nin, cumhuriyet dönemi Türk siyasal hayatında görülmemiş şekilde oylarını arttırarak iktidarını uzun süredir devam ettiriyor olması da öncelikli olarak ekonomik alanda gösterdiği başarıya bağlanmaktadır(Karagöl ve Dama, 2015: 1).

2002’den günümüze devam eden AKP iktidarı döneminin, ekonomiyi elbette her yönüyle açıklamasa da yansımaları özellikle seçmen nezdinde hissedilecek ekonomik göstergeleri aşağıda Tablo 2’deki gibidir. Tabloda göstergeler arası kıyaslama yapmak adına AKP’nin iktidara geldiği 2002 yılından önceki döneme ait göstergelere de yer verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de 2000-2020 Arası Geniş Seçmen Kitlelerini İlgilendiren Göstergeler

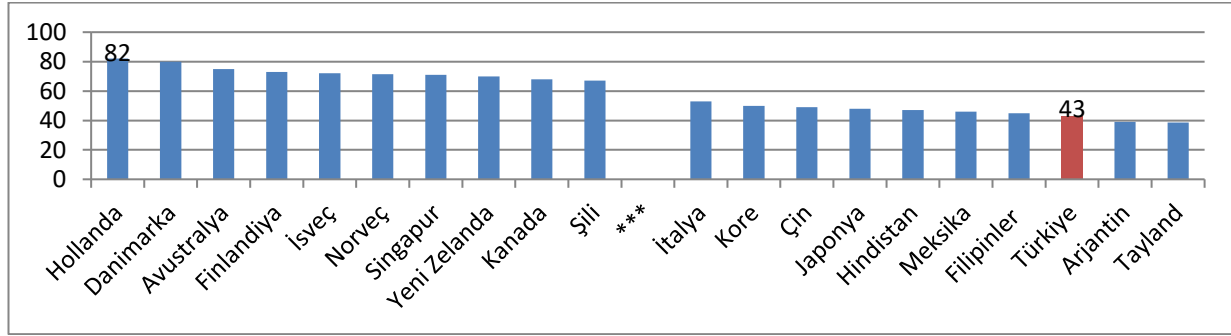
YIL	İşsizlik Oranı(%)	Asgari Ücret(Net)	Emekli Maaşı (SSK)(Ocak)	Altın Gram(TL)	Asgari Ücretle Alınabilen Altın(Gram)
2000	6,5	86.922.000	89.000.000	4.872.745	17
2001	8,4	122.186.000	121.900.000	5.839.669	20
2002	10,3	184.151.000	216.400.000	12.955.788	14
2003	10,5	225.999.000	332.000.000	18.308.785	12
2004	10,8	318.233.000	364.800.000	18.637.167	17
2005	10,6	350	424	18	19
2006	10,2	380	463	22	17
2007	10,3	419	500	29	14
2008	11	503	537	31	16
2009	14	546	597	43	12
2010	11,9	599	668	53	11
2011	9,8	658	752	69	9
2012	9,2	739	835	96	7
2013	9,7	803	887	96	8
2014	10	891	952	85	10
2015	10,3	1.000	1.030	88	11
2016	10,9	1.300	1.292	102	12
2017	10,9	1.270	1.339	132	9
2018	11	1.603	1.383	159	10
2019	13,7	2.020	1.747	220	9
2020	13,2	2.325	2.219	390	6

Kaynak: tuik.gov.tr. (2005 öncesi eski para. 2005’te yasal düzenlemeyle paradan altı sıfır atılmıştır)

Avrupa Birliği'ne üye devletlerle kıyaslama yapıldığında asgari ücretle çalışan sayısı 2014'de 4milyon 970 gibi bir rakamla en fazla Türkiye'dedir. Ayrıca bu rakam kayıt-dışı istihdam verileri hesaba katılmadan ortaya çıkan rakam olup toplam kayıtlı çalışanlar arasında % 40'ın üzerinde bir orana tekâmül etmektedir. TÜİK verilerine göre kayıt dışı istihdam sayısı ise yine 2014 yılında 9 milyon 622 bin kişidir. Bu bağlamda kayıt dışı istihdam verileri hesaba katıldığında bunun çok daha üzerinde bir oranla karşılaşılabileceği görülmektedir.

Türkiye'de bir diğer önemli seçmen kitlesini emekliler oluşturmaktadır. TÜİK'in 2017-2019 arası verilerine bakıldığında, Türkiye nüfusunun yaklaşık 2,3 milyon arttığı buna karşın sigortalı sayısının 235 bin civarında azaldığı aynı dönemde SGK'dan emekli maaşı alanların sayısının da yaklaşık 550 bin artarak 8milyon 955 bine yükseldiği görülmektedir. Bu da Yüksek Seçim Kurulu verilerine göre 2019 yerel seçimlerinde oy kullanacak 57 milyon 58 bin seçmenin yaklaşık %16'sına tekâmül etmektedir. Buna mukabil Türkiye'de en önemli seçmen kitlelerinden birini oluşturan emeklilerle ilgili 2019 yılı Küresel Emeklilik Endeksi'ne bakıldığında aşağıda Tablo 3'de gösterilen durumla karşılaşılmaktadır.

Tablo 3. Küresel Emeklilik Sistemi Endeksi 2019

Kaynak: Melbourne Mercer Küresel Emeklilik Endeksi 2019

Her yıl hazırlanan Küresel Emeklilik Sistemi Endeksi'nin Türkiye'ye ilişkin çizdiği 2019 yılı tablosu, 2002-2020 arası dönemde her yıl aşağı yukarı aynıdır. Tablo 3'te görüldüğü üzere Türkiye, emeklilik sistemi en kötü olan ülkeler arasında sondan üçüncü durumdadır.

Türkiye'de siyasi partilerin seçim dönemi söylem ve vaatlerde bulunduğu bir diğer önemli seçmen kitlesini ise kırsalda yani köylerde ve beldelerde yaşayanlar insanlar oluşturmaktadır. Çoğunun tarımsal faaliyetlerle geçimlerini sağladığı bu insanlar, ilk sistemli nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında Türkiye'deki toplam nüfusun yaklaşık %76'sını oluşturmakta iken bu oran 2012'de tam tersine dönmüştür(Yılmaz, 215: 165). Bu bağlamda, kırsala ilişkin nüfusa ve tarım alanlarına ilişkin çeşitli yılları kapsayan veriler aşağıda Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Yıllara Göre Kırsal Nüfus ve Tarım Alanları

Yıl	Kırsal Nüfus	Kırsalın Toplam Nüfusa Oranı	Toplam Tarım Alanı (km ²)	Ekilen Tarım Alanı (km ²)
2000	23.797.653	35,1	40.967 (2001 Yılı)	17.917
2007	20.838.397	29,5	39.504	16.945
2012	17.178.953	22,7	38.399	15.463

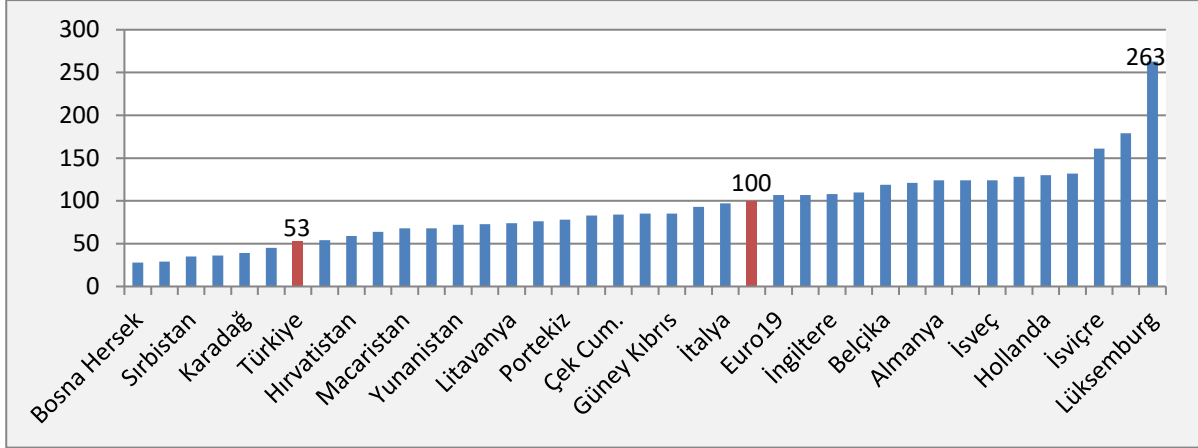
Kaynak: tuik.gov.tr

Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) verilerine göre 2016 yılında Türkiye'nin toplam nüfusu yaklaşık 79 milyon 300 bin iken, belde ve köylerde yaşayanların oranı toplam nüfusun kırsalda yaşayan nüfus ise 7,7'sini oluşturmaktadır. Tarım alanlarıyla ilgili 2019 TÜİK verilerine bakıldığında toplam tarım alanının 2000 yılına kıyasla yaklaşık 4000km² azalarak 37.712 km²'ye, ekili alanların da yine aynı yıla kıyasla 2500 km² azaldığı görülmektedir. Bu durum gerek köy nüfusu gerekse tarımsal faaliyetlerle ilgili bir gerileyişe işaret etmektedir. Ayrıca kırsalda yaşayan nüfusun önemli bir bölümünün havayacılıkla geçimini sağladığı gerçeğini de göz önüne aldığımızda gerek hayvancılıktaki gerekse hayvansal ürünlerdeki üretim maliyetlerinin 2008-2019 arası %300-400 oranında artış gösterdiği yine TÜİK'in paylaştığı verilerde veya göstergelerde görülmektedir.

Sadece Türkiye değil bütün ülke ekonomileri açısından önem arz eden ve halkın içinde bulunduğu ekonomik şartlara mercek tutan göstergelerden bir diğeri de SGP(Satınalma Gücü Paritesi)' dir. Satınalma

Gücü Paritesi (SGP) ayrıntılı olarak tanımlanmış mal ve hizmet sepetinin farklı ülkelerdeki fiyat oranı olarak tanımlanmaktadır. Aşağıda SGP'ne paritesine göre 2014 yılı kişi başına GSYİH(Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) endeks değerleri gösterilmektedir.

Tablo 5. SGP'ye Göre Kişi Başına GSYH Endeks Değerleri 2014

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri>

Tablo 5'te görüldüğü üzere TÜİK'in Avrupa İstatistik Kurumu Eurostat'dan aldığı SGP verilerine bakıldığında, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi devletler arasında son sıralarda yer aldığı görülmektedir. Buna göre kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYH) endeksi 2014 yılı sonuçlarına göre Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ortalaması 100 iken, bu değer Türkiye için 53 olduğu ve AB ortalamasının %47 altında kaldığı görülmektedir.

Yine önemli ekonomik göstergelerden dış ticaret ve dış borç ile ilgili göstergeler bağlamında 2013-2019 arası Türkiye'ye bakıldığında aşağıda Tablo 6'daki verilerle karşılaşılmaktadır. Eğer ülkelerin döviz girdisini sağlayacakları turizm gibi, yurt-dışı yatırımlardan elde edilen gelirler gibi yurda döviz girdisini sağlayabilecekleri başkaca enstrümanlar güçsüzse, ihracatın ithalatı karşılama oranının yüksek tutulmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.

Tablo 6. Türkiye'de 2013-2019 Arası Dış Ticaret ve Toplam Dış Borç Verileri

Yıl	İhracat (1000 \$)	İthalat (1000 \$)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	Dış Borç (Milyon \$)
2013	161.480.915	260.822.803	61,9	394.748
2014	166.504.862	251.142.429	66,3	407.474
2015	150.982.114	213.619.211	70,7	399.714
2016	149.246.999	202.189.242	73,8	408.665
2017	164.494.619	238.715.128	68,9	454.414
2018	177.168.756	231.152.483	76,6	443.730
2019	180.834.060	210.345.224	86,0	436.921

Kaynak: tuik.gov.tr

Türkiye'de gerek seçim dönemleri öncesine gerekse seçim dönemleri sonrasında bakıldığında siyasi partilerin vaatlerine ve icraatlarına konu olan alanlardan bir diğeri olarak karşımıza sağlık hizmetleri çıkmaktadır. Kalite standardının ne düzeyde olduğu hususu çalışmanın biraz kapsamı dışında kaldığından dolayı iktidarın bu alana ilişkin nicel boyutlu icraatlarına bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda devletin sağlık hizmetlerine ayırdığı payın GSYİH'na oranına, yani sağlık hizmetlerine ayrılan paya, hekim sayılarındaki artışın nüfus artışına olan oranına bir başka deyişle hekim başına düşen hasta sayısına bakmak daha mantıklı görülmektedir. Bununla ilgili veriler aşağıda Tablo 7'deki gibidir.

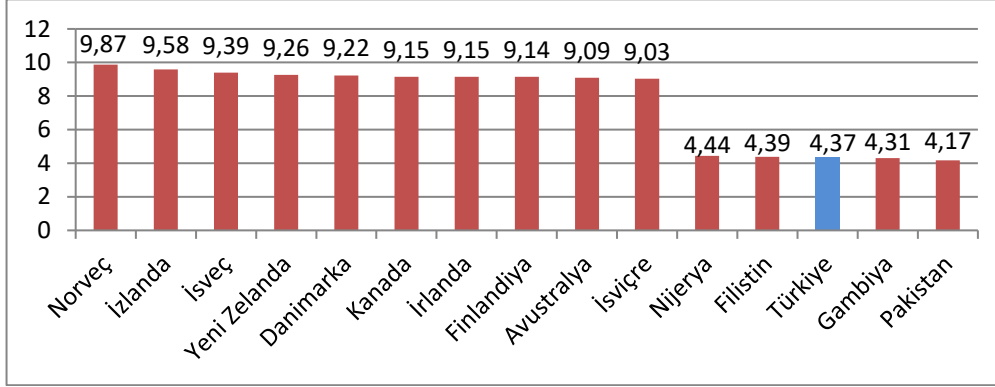
Yıl	Tablo 7. Sağlık Harcamalarının GSYH'na Oranı	Yıl	Tablo 8. Hekim Başına Düşen Kişi Sayısı
2001	5,1	2010	597
2002	5,2	2012	583
2012	4,7	2014	573
2016	4,6	2016	551
2018	4,4	2018	536

Kaynak: tuik.gov.tr

Türkiye’de siyasi partilerin programlarına ve seçim öncesi söylemlerine bakıldığında, temel hak ve özgürlükler konusunun da önemli bir başlık oluşturduğu görülmektedir. 2002 yılında iktidara gelene kadar başta AKP’nin sonrasında muhalefetin vurgulu bir şekilde üzerinde durduğu hak ve özgürlükler konusu aslında demokrasinin veya demokratik rejimin ilkeleri kapsamında ele alınabilecek bir konudur. Çünkü demokrasinin merkezinde öncelikle hak ve özgürlükler konusu yer almaktadır. Bu yüzden bir ülkenin hak ve özgürlükler alanında sahip olduğu pozisyon aynı zamanda onun demokrasi ve demokratik rejimin neresinde olduğunun temel göstergesi niteliğindedir. Dolayısıyla bir ülkede hak ve özgürlüklerin kullanım düzeyinin ne olduğunu görmek için uluslar arası kuruluşların başta temel hak ve özgürlükleri, sonrasında diğer kriterleri baz alarak yayınladıkları demokrasi endeksine bakmak yeterli görünmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin demokrasi endeksi aşağıda Tablo 8’deki gibidir.

Tablo 8. Dünya Geneline Demokrasi Sıralaması (İlk 10 ve Türkiye)

Kaynak: The Economist Intelligence Unit Democracy Index 2018. (<https://tr.euronews.com/2019/01/09/2018-demokrasi-endeği-türkiye>)

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Siyasi partilerin seçim beyannamelerinin ön sıralarında yer verdiği konuların ve seçim dönemi seçmene yönelttiği söylemlerin her biri bir yanı sıra ülkenin var olan sorun boyutlarına işaret etmekte bir yanı sıra seçmenin temel beklentilerinin neler olduğunu bizlere göstermektedir. Sadece seçim dönemlerinde değil, seçim sonrası dönemlerde de siyasi partiler seçmeni ikna yarışına girerken, seçmen de kendi zihninde ve inanç dünyasında biriktirdikleri dâhil, şahsi beklentilerini karşılayacağına inandığı siyasi partiye yönelmektedir.

İnsanın öncelikli kendi menfaat ve çıkarları peşinde koşan, sonrasında değerleri ve inançları peşine düşen bir canlı olarak değerlendirilmesi hasebiyle, pek çok bilimsel çalışmada ekonomik ve toplumsal yaşam alanına ilişkin göstergelerin birinci derecede seçmen tercihlerini etkilediği adeta bir tez olarak ileri sürülmektedir.

Bu tez penceresinden bakıldığında, yaklaşık 20 yıldır süregelen AKP iktidarının, seçmenin ekonomik ve toplumsal alana ilişkin beklentilerini her yönüyle karşıladığı doğal olarak akla gelmektedir. Bu anlamda bilimsel çalışmalarda ileri sürülen bu yöndeki tezlerle bağlı oluşan mantığın ne derece doğru olduğunu sınamak adına seçmenin ekonomik ve toplumsal yaşamıyla ilgili temel istatistikî verilere bakmak gerekmektedir.

Buna ilişkin bir dizi veri Tablo 2’de gösterilmiştir. Buradaki verileri yorumlamaya geçmeden önce tabloda yer almayan şu veriyi de paylaşmak yerinde olacaktır: TÜİK iş gücü istatistiklerinden elde edilen veriler ışığında 2017 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam istihdam 28 milyon civarındadır. TÜİK Türkiye’de asgari ücretle çalışan sayısını veri hizmetine sunmadığı için tam bir rakam verilemese de asgari ücretle çalışanların toplam istihdama oranının %50-55 bandında seyrettiği bilinmektedir. Dolayısıyla kayıt-dışı istihdam verileri de eklendiğinde Türkiye’de asgari ücret ve altında çalışanların sayısının 2017 yılı itibarıyla 16-17 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir.

2019 yılı yerel seçimlerinde 57 milyon 58 bin olan seçmen sayısının yaklaşık %29’una tekâmül eden bu kitlenin aldığı askeri ücretteki değer kaybı Tablo 2’deki verilere bakıldığında görülmektedir. Ekonomik krizin olduğu 2001 yılında dahi asgari ücretle alınabilen altın miktarı 20 gram iken, 2002’den başlayarak düşüşe geçmiş, bir tek 2005’de 19 gram olmuş, 2019’da 9 grama, 2020’de ise 6 grama kadar gerilemiştir. Bu oranlar asgari ücretlinin ekonomik durumunun ne olduğuna ilişkin temel gösterge niteliğindedir.

Türkiye’de seçmen kitlesi olarak önem arz eden bir diğer kesim emeklilerdir. 2017-2019 verileriyle Türkiye’de yaklaşık 9 milyon civarında emekli bulunmaktadır. Bu da yine 2019’daki seçmen sayısının yaklaşık %15’ine tekâmül etmektedir. Emekli maaşıyla alınan gram altın miktarlarındaki durum da asgari ücretlilerinkine hemen hemen aynıdır. Ayrıca Tablo 3’de de görüldüğü üzere her yıl ölçülen küresel emeklilik sistemi endeksinde de Türkiye dünyada en kötü ülkeler arasında yer almaktadır.

Yine Tablo 2’deki işsizlik oranlarına bakıldığında ise 2000’den 2020’ye kadar neredeyse süreklilik arz eden bir artışın olduğu görülmektedir. Bu oran 2000 yılında %6,5, ağır ekonomik kriz yılı olarak ifade edilen 2001’de %8,4, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının başladığı 2002 yılında %10,3, 2020’de ise 13,2 düzeyindedir. TÜİK’in açıkladığı işsiz sayısı da 2019 yılı verileriyle 4 milyon 469 bindir.

Emekliler, asgari ücretliler ve işsizlerin sayısını topladığımızda karşımıza Türkiye’deki toplam seçmen sayısının yarısından fazlasını oluşturan yaklaşık 30 milyonluk bir kitle çıkmaktadır. Bu da seçmenlerin siyasal yönelimlerinin ve siyasi parti tercihlerinin şekillenmesinde, pek çok bilimsel araştırmada birinci sıra gösterilen ekonomik temelli yaklaşımları adeta çürütür niteliktedir.

Ayrıca Türkiye’de, asgari ücretle çalışanların, emeklilerin ve işsizlerin dışında bir diğer önemli kitle olarak karşımıza kırsalda yaşayan ve ağırlıklı olarak tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan insanlar çıkmaktadır. TÜİK’in 2012 yılı verilerine bakıldığında kırsal nüfus olarak tabir edilen köylerde ve beldelerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı %22,7’dir. Bu da oldukça önemli bir orandır. Lakin TÜİK’in gerek hayvancılık gerekse tarıma ilişkin verilerine bakıldığında üretim maliyetlerinin yıldan yıla yükseldiği görülmektedir. Bunun dışında Tablo 4’de de görüldüğü üzere kırsal nüfusun 2000-2012 arası yaklaşık 23 milyon 700 binden 17 milyona 178 bine, toplam tarım alanlarının 40.962 km²’den 38.399 km²’ye ekili alanların da 17.917 km²’den 15.463 km²’ye gerileyişi söz konusudur. Bu veriler de kırsal nüfusa ilişkin hayat şartlarının çok da iyi görünmediğine işaret etmektedir.

Bunun yanı sıra şunu da belirtmek gerekir ki seçmen nezdinde ekonomi, ekseriyetle satın alma gücünün yüksek olup olmadığıyla alakalıdır. Seçmen gözünde satın alma gücü yüksek ve çok fazla geçim derdine düşmeden yaşama olanağı mümkünse, ekonomi de o oranda iyidir. Fakat Tablo 5’e bakıldığında Türkiye’de satınalma gücünün de oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Bunlar haricinde çoğu vatandaşın yakın ilgi alanına girmeyen lakin ödemeler dengesi gibi, döviz kurları gibi ekonominin pek çok alanıyla yakından alakalı dış ticaret ve dış borçlarla ilgili ekonomik göstergelere bakıldığında da pek iç açıcı olmayan bir manzarayla karşılaşmaktadır. Tablo 6’da görüldüğü üzere 2019 itibarıyla Türkiye’nin dış borcu yaklaşık 436 milyar dolara çıkmış durumdadır. Bunun yanı sıra ihracatın ithalatı karşılamadaki yetersizliği de ülkede hem döviz ihtiyacı yaratmakta hem de dış ödemeler dengesini zaafa uğratmaktadır.

Türkiye’de gerek seçim dönemleri öncesine gerekse seçim dönemleri sonrasında bakıldığında siyasi partilerin vaatlerine ve icraatlarına konu olan alanlardan bir diğeri olarak karşımıza sağlık hizmetleri çıkmaktadır. Bilimsel çalışmalarda da görülmektedir ki sağlık konusu bireylerin nitelikli hizmet almayı beklediği bir alandır. Bu alana ilişkin yine TÜİK verilerine bakıldığında 2000 yılından başlayıp 2018’e varana kadar GSYİH hâsıladan sağlık hizmetlerine ayrılan payın yıl bazında giderek azaldığı görülmektedir. Bunun karşın hekim başına düşen kişi sayısında azalma görülmektedir. Ancak bu oran nüfus artış oranının gerisinde kalmaktadır.

Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde yer verdikleri ve onun üzerinden seçmenin teveccühünü kazanmayı hedefledikleri bir diğer önemli konu ise insan hakları ile temel özgürlükler konusudur. 2002 seçimi öncesi AKP’nin, sonrasında ise muhalefetin üzerinde durduğu insan hakları ve temel özgürlükler alanı aslında direk olarak demokrasinin düzeyiyle alakalı bir konudur. Dolayısıyla bir ülkede hak ve özgürlüklerin ve onların kullanım düzeyinin ne olduğunu görmek için uluslar arası kuruluşların başta temel hak ve özgürlükleri, sonrasında diğer kriterleri baz alarak yayınladıkları demokrasi endeksinde bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye Tablo 8’de de görüldüğü üzere dünya demokrasi endeksi sıralamasında 3.dünya ülkeleri liginde yarışmaktadır.

Sonuç olarak siyasi partilerin seçim beyannamelerinde yer verdikleri ve oy devşirebilmek için propagandasını yaptıkları başta ekonomi olmak üzere, istihdam, ücretler, sağlık, temel hak ve özgürlükler başlıklarında AKP iktidarı döneminin yetersiz kaldığı, seçmene iyi bir manzara sunmadığı görülmektedir. Lakin iktidarını koruduğu da görülmektedir. O halde Türkiye’de AKP iktidarıyla oluşan hâkim parti sisteminin en temel dinamiğini, elbette şartların daha da kötüleşmemesi kaydıyla, ekonomi, sağlık, hak ve

özgürlükler, ücretler, satınalma gücü gibi ekonomik ve sosyal temelli konuların dışında başka faktörlerde aramak daha isabetli görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Avcı, K. & Hülür, B. (2016). Siyasal Seçim Vaatlerinin Seçmenin Oy Verme Kararına Etkisi: 2015 Kasım Seçimleri Bolu Örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43, s. 1638-1651
- Barut, B. & Altundağ, S. (2005). “Globalleşen Dünyada Bir Siyasal İkna Unsuru Olarak Vaatler (3 Kasım 2002 Türkiye Milletvekili Genel Seçimleri ile 2 Kasım 2004 ABD Başkanlık Seçimleri Karşılaştırmalı Örneğiyle)”, Selçuk İletişim, 4, 1, s. 80-90.
- Blondel, J. (1968). Party, Systems and Patterns of Government in Western Democracies, Canadian Journal of Political Science Vol. 1, No. 2, Canada, s.180-203.
- Çam, E. (1998). Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, 5.Baskı, İstanbul.
- Daver, B. (1993). Siyaset bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, 5. Baskı, Ankara.
- Duverger, M. (1986). Siyasi Partiler, Çev. Ergun Özbudun, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Greene, F. K. (2010). The Political Economy of Authoritarian Single-Party Dominance, Comperative Political Studies, Vol.43, No.7, s.807-834.
- Hassan, Ü. (1998). İbn-i Haldun’un Moetodu ve Siyaset Teorisi, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- Hazan, R. Y. & Rahat G. (2006). The Influence of Candidate Selection Methods on Legislatures and Legislators: Theoretical Propositions, Methodological Suggestions and Empirical Evidence, The Journal of Legislative Studies, 12 (3- 4), 366-385.
- Heywood, A. (2006). Siyaset, Liberte Yayınları, Ankara.
- Heywood, A. (2012). Siyasetin Temel Kavramları, (Çev. Hayrettin Özler), Adres Yayınları, Ankara.
- Kapani, M. (1995). Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Karagöl, T. E. & Dama, N. (2015). Partilerin Vaatleri Seçim Sonuçlarını Nasıl Etkiler?, Seta Perspektif, Mayıs 2015, Sayı.1
- Lijphart, A. (1984). Çağdaş Demokrasiler Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri, Çev. Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, Yale University Press.
- Naurin, E. (2009). Promising Democray-Parties, Citizens and election Promises, Department of Political Science University of Gothenburg, (https://www.pol.gu.se/digitalAssets/1283/1283483_Abstract_naurin.pdf)
- Özdağ, Ü. (2011). İkinci Tek Parti Dönemi, Kripto Basın Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara.
- Özkan, A. (2010), “Türkiye’de Seçmenlerin Oy Verme Davranışının Siyasal İletişim Perspektifinden İncelenmesi”, Seçenlere ve Seçilenlere: Politik Dünya, (Edt.) Ece İnan, Referans Yayınları, İstanbul, s. 211- 228.
- Sartori, G. (1976). Parties and Party Systems A Framework For Analysis, Cambridge University Press.
- Sartori, G. (2005). Parties and Party Systems: A Framework for Analysis, ECPR Press, UK.
- Teziç, E. (1976). 100 Soruda Siyasi Partiler, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2015). Türkiye’de Kırsal Nüfusun Değişimi Ve İllere Göre Dağılımı (1980-2012), Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı.33, s.161-187